

Boodschappers van vreugde

In de afgelopen zomer herdachten dominicanen overal ter wereld dat het 800 jaar geleden is dat Dominicus, de stichter van onze orde, overleed. Paus Franciscus markeerde dat moment met een brief aan onze magister, onze algemeen overste, Gerard Timoner.¹ In die brief beschreef paus Franciscus de vele manieren waarop leden van de dominicaanse familie, broeders, zusters en leken, door de eeuwen hun charisma hebben in gevuld om ‘predikers van de genade’ te zijn: een van de titels die aan Dominicus gegeven worden.

Die prediking, de roeping van iedere christen, vraagt in iedere tijd weer nieuwe, levendige vormen, steeds gepaard aan een geloofwaardig geleefd getuigenis en het verlangen om iedere periferie van onze wereld te bereiken met het licht van het evangelie ende barmhartige liefde van Christus, zo schrijft paus Franciscus, en hij roept vervolgens een aantal manieren in herinnering van hoe dominicanen dat door de eeuwen heen vorm en inhoud gegeven hebben. Dominicus zelf toonde al vroeg het inzicht dat geloof en naastenliefde, integriteit en mededogen bij elkaar horen, toen hij na een hongersnood zijn kostbare studieboeken verkocht om mensen die in nood geraakt waren de ondersteunen.

Een paar eeuwen later zou die eenheid van waarheid en naastenliefde op een structurele manier centraal komen te staan in de dominicaanse school van Salamanca, waar mensen als Francisco de Vitoria als eersten nadachten over wat we nu ‘universele rechten van de mens’ noemen. Hun denken vormde de basis voor broeders als Antonio Montesinos en Bartolomé de las Casas om in Amerika de rechten te verdedigen van de oorspronkelijke bevolking.

Een andere manier waarop Dominicus nadacht over verkondiging was zijn nadruk op het gemeenschappelijk leven van de broeders. Dominicus koos er voor om niet ‘overste’ genoemd te worden, maar ‘broeder Dominicus’ en legde veel nadruk op een inclusieve vorm van bestuur waarin allen deelnemen aan het proces van besluitvorming. Als je aan Dominicanen vraagt waar we trots op zijn in onze orde, dan krijg je nogal eens het verrassende antwoord dat broeders trots zijn op de constituties, die heel zorgvuldig de bevoegdheden organiseren, waar op alle niveaus, van dat van het individuele klooster tot de orde wereldwijd steeds de belangrijkste beslissingsbevoegdheid niet ligt bij individuele overste, maar bij kapittels van broeders die zijn gekozen om er aan deel te nemen. Toen ik dominicaan werd, was ik verrast door de trots waarmee medebroeders spraken over de constituties, die mij nou niet meteen raakten als spirituele teksten, maar door de jaren heen ben ik steeds meer gaan zien hoe het ons de mogelijkheid geeft om met een zo groot mogelijke betrokkenheid en broederschap samen de keuzes te maken waar de steeds veranderende historische context om vraagt. In die zin is het te verstaan dat paus Franciscus onze inclusieve bestuurstraditie als een voorbeeld stelt van zijn verlangen om de kerk meer synodaal te maken.

Paus Franciscus benadrukt terecht dat door de eeuwen heen het charisma van de Orde van de Predikers, zoals wij dominicanen officieel heten, op veel verschillende manieren vorm en inhoud heeft gekregen: door broeders, zusters en leken; in de mystiek van mensen als Meister Eckhart en de Rijnlandse mystici en de geschriften van Catharina van Siena; in de kunst, zoals in de schilderijen van Fra Angelico; in het werk dat mensen als Rosa de Lima en Martin de Porres deden voor mensen die aan de periferie van de samenleving stonden; in de broeders en zusters die voor hun inzet voor de verkondiging van het Rijk Gods met hun leven betaald hebben, zoals in onze tijd Pierre Claverie, die als bisschop van Oran in de Algerijnse

¹ <https://dominicanen.nl/2021/05/brief-paus-franciscus-aan-magister-timoner/>

burgeroorlog van de jaren negentig onvermoeibaar streed voor de dialoog tussen christenen en moslims, en die samen met zijn chauffeur en goede vriend, de moslim Mohamed Bouchikhi, stierf toen er bij thuiskomst een bom ontplofte bij zijn voordeur.

Een laatste vorm, tenslotte, die paus Franciscus noemt, en voor onze orde niet de minste, is die van de verkondiging door het theologisch onderzoek en onderwijs. Al snel nadat Dominicus een groepje broeders om zich heen had verzameld, zond hij ze twee aan twee naar Parijs, Bologna, en Oxford, de opkomende universiteitssteden, omdat hij het van belang vond dat de broeders intellectueel goed gevormd zouden worden, en een bijdrage zouden leveren aan de intellectuele debatten in kerk en samenleving. En vanaf mensen als Albertus de grote en Thomas van Aquino tot op de dag van vandaag merk je in onze orde een sterke intellectuele traditie, niet in de zin dat iedere dominicaan een academisch is of zou moeten zijn, maar wel in een cultuur waarin het stellen van goede vragen, het doordenken van en het debat over de belangrijke onderwerpen van onze tijd gewaardeerd en aangemoedigd worden.

Dat ik mijn inleiding vanmiddag ben begonnen met de brief van paus Franciscus aan onze magister is niet om de loftrumpet te steken over de kloosterorde waartoe ik zelf behoor, hoe graag ik dat ook doe. Maar ik ben met de brief van de paus begonnen vanwege een opmerking die hij erin maakt: dat deze dingen die in onze orde zo centraal staan, van belang zijn voor heel de kerk, dat het geroepen zijn om het Rijk Gods te verkondigen niet de taak is van een aparte groep, als een soort ‘groene baretten van de kerk’, maar dat het de taak is van iedere gedoopte, in haar of zijn eigen context, met haar of zijn eigen talenten.²

Mijn broeder Timothy Radcliffe vertrekt in zijn meest recente boek, *Alive in God, A Christian Imagination* (de Nederlandse vertaling verschijnt later dit jaar) vanuit het uitgangspunt dat het grote probleem van onze tijd niet zijn secularisatie is, maar zijn banaliteit, dat wat Adolfo Nicolás, voormalig algemeen overste van de Jezuïeten ooit noemde “de globalisering van de oppervlakkigheid”, een gevolg van het triviale karakter van zo veel van onze communicatie, of het nu gaat om het nieuws, de politiek, de sociale media, of om onze geloofscommunicatie.³ Daarom stelt Timothy de verbeelding centraal, de verbeelding die met Jezus als leermeester ons in staat stelt om het leven in volheid, met al zijn complexiteit te omarmen.

Als het over het uitnodigen naar christelijke verbeelding gaat, begint het gesprek in onze tijd vaak met het wegnemen van vooroordelen, zo schrijft Radcliffe: nee, vergeven is niet hetzelfde als vergeten; nee de leer van de kerk is geen indoctrinatie; vergeving, het leren van de kerk staan er juist op gericht om ons verstand en onze ziel ruimer te maken. Nee, de kerk is niet tegen lichamelijkheid en seksualiteit, maar wil de heiligheid ervan koesteren. Enzovoort. Ik vind dat punt van het wegnemen van vooroordelen heel herkenbaar: in de gesprekken over geloof die ik in de afgelopen dertig jaar met mijn grotendeels onkerkelijke generatiegenoten gevoerd heb, was het wegnemen van vooroordelen vaak een noodzakelijke eerste stap.

Een andere vraag van Radcliffe is hoe we kunnen ontsnappen aan dominante beelden in onze samenleving die mensen klein maken: de verheerlijking van het geweld, de fascinatie met beroemdheid, de neiging om alles als handel te zien, de technocratische blik die andere manieren van kijken verdringt?

En voor alle duidelijkheid: deze dominante beelden zijn niet iets van de ‘boze buitenwereld’ waarvoor de kerk ons als een soort veilige vesting kan afschermen. De kerk wordt mede gekleurd door de ontwikkelingen in de samenleving, en dus vind je ook in de kerk gewelddadige

² De opmerking om religieuzen niet te zien als de ‘groene baretten van de kerk’ ontleen ik aan W. Wagner, *Dominican life: a Commentary on the Rule of St. Augustine*.

³ Zie: <https://youtu.be/WcB1iwtEfQw>

taal, vormen van glamour, een denken in termen van *do ut des* en de neiging geloofsinhoudelijke vragen met technocratische middelen op te lossen, bij voorbeeld wanneer de vraag naar de toekomst van de kerk versmald wordt tot het in stand houden van kerkelijke structuren of de vraag naar de verkondiging van het evangelie in onze tijd versmald wordt tot de vraag hoe we goed omgaan met nieuwe media. Al die zaken die in de samenleving spelen, ze kleuren de kerk net zo goed.

Om in een samenleving waarin deze krachten zo veel bepalen boodschappers van vreugde te kunnen zijn, zijn veel verschillende wegen nodig, wegen die elkaar aanvullen: we hebben de kunsten nodig om onze verbeelding ruimer te maken, we hebben de theologie nodig om ons gelovig denken breder en dieper te maken, we hebben mensen nodig die aan de rand van de samenleving durven te gaan staan om ons te leren zien wie in onze tijd buitengesloten worden, we hebben liturgie en gebed nodig om de aanwezigheid van God te vieren en onze hoop aan te wakkeren.

“Vergroot de ruimte in je tent, span het tentdoek wijder uit. Wees er niet zuinig mee: verleng je scheerlijnen en sla je tentpinnen stevig vast” schreef de profeet Jesaja (Jes 54,2). Voor mij is dat een dierbaar beeld geworden voor de taak van de verkondiging in onze tijd: om in onze verbeelding ruim te maken, in ons denken de diepte op te zoeken, ons leven niet banaal te laten worden.

Dat vraagt om een brede inzet van de gaven van mensen. In onze orde zie ik ons daarin in een voortdurende spanning tussen mensen ruimte geven om met hun eigen talenten te woekeren aan de ene kant, en de zorg voor de gezamenlijkheid aan de andere kant. Een goede weg vinden in die spanning is makkelijker gezegd dan gedaan! Daar waar mensen de ruimte krijgen om zich te ontplooien worden ook de verschillen zichtbaar, en daar waar die verschillen spanningen worden vraagt het tijd om elkaar te verstaan en gezamenlijkheid te vinden. Maar in de kern denk ik dat die spanning heel gezond is.

Afgelopen zomer las ik bij Thomas Merton een zin die bleef hangen. In 1961 schreef hij in een brief aan de Nicaraguaanse journalist Pablo Antonio Cuadra over de verhouding van het christelijke westen tot de rest van de wereld: “Het was zeker terecht dat het christelijke Europa Christus bracht naar de Indianen in Mexico en in de Andes, net zoals naar de Hindoes en de Chinezen; maar waar het westen faalde was in zijn onvermogen om Christus te ontmoeten zoals hij in potentie al aanwezig was bij de Indianen, de Hindoes, de Chinezen.”⁴

Ik denk dat iets dergelijks ook geldt voor de verkondiging van het evangelie in onze samenleving. Prediking vraagt om een ruime verbeelding en een open blik voor waar God al aanwezig is, juist op plaatsen waar je het wellicht niet meteen verwacht.

Zo prediken vraagt om een liefdevolle blik. Zoals Vincent McNabb, een Engelse broeder van mij, ooit zei: “De wereld wacht op mensen die van haar houden. Als je niet van mensen houdt, moet je niet tot ze preken: dan moet je tot jezelf preken.”

En prediking vraagt om een houding waarin ik “zelfverzekerd genoeg ben om te denken dat ik iets te zeggen heb, en nederig genoeg om te denken dat ik iets te leren heb”.⁵ Dan kan zichtbaar worden dat dezelfde God die ons uitzendt om vreugdeboden te zijn dezelfde God is die overal aanwezig is en die ons steeds uitnodigt om Hem te volgen als zijn leerlingen.

Dank voor uw aandacht.

⁴ T. Merton, ‘A Letter to Pablo Antonio Cuadra concerning Giants’, geciteerd in: T. Merton, *Essential writings*, New York 2012, 153.

⁵ De formulering is van Timothy Radcliffe, mondeling.